

22@: Reciclatge del teixit industrial del Poble Nou

Aurora López

Más de 10 años de 22@

Maria Rubert

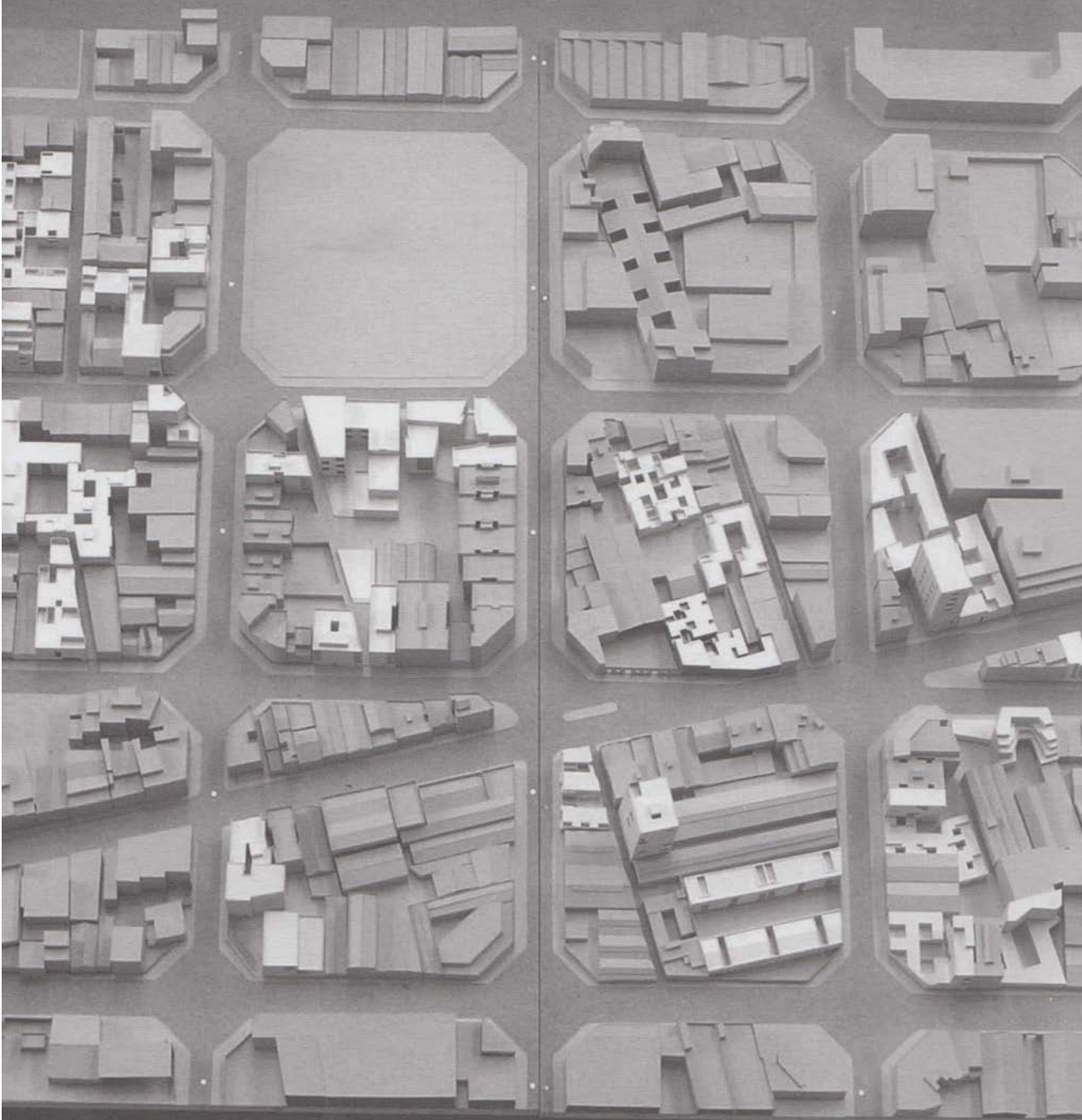
Repensar el Poble Nou: una mirada exterior

Exposició dels treballs dels estudiants de la ZHAW



Durant el mes de febrer de 2010 es va presentar a l'ETSAB una exposició amb els treballs dels estudiants de la universitat Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften (ZHAW), de Zuric, sobre l'àrea barcelonina del 22@. Després d'haver-se centrat en les ciutats de Londres i Berlín en cursos anteriors, els professors suïssos van escollir Barcelona per desenvolupar un dels semestres del segon curs del programa "Bachelor" d'arquitectura i per explorar en projectes de petita escala el tema de l'habitar. La decisió de treballar a Barcelona es va prendre atenent les particularitats del lloc i la seva reconeguda trajectòria de projecte urbà, i també perquè en una realitat molt diferent a la seva podrien explorar altres qüestions projectuals sobre el tema del curs. Donades les particularitats del teixit urbà, tan morfològic com tipològic, van situar-se a la zona de Poble Nou, específicament al voltant de l'eix de Pere IV. La proposta general va consistir en microactuacions, és a dir, incorporar noves peces però mantenint al màxim el que van considerar l'esperit i l'essència del lloc.

En el marc d'aquesta exposició es va organitzar una taula rodona, que va comptar amb la presència dels professors de l'ETSAB Aurora López, Maria Rubert i Julián Galindo, per fer una avaluació dels deu anys del pla 22@. ●



22@: reciclatge del teixit industrial del Poble Nou

Aurora López, professora del departament d'urbanisme de l'ETSAB

RENOVACIÓ URBANA I ECONÒMICA DE LES ÀREES INDUSTRIALS

El Poble Nou ocupa pràcticament el quadrant est de l'Eixample projectat per Ildefons Cerdà l'any 1859. Durant la segona meitat del segle XIX i la primera del segle XX s'instal·len la major part dels conjunts industrials de la ciutat i s'arriba a parlar del "Manchester català", una zona industrial basada en el tèxtil i posteriorment diversificada a sectors com el mecànic, el químic o el de l'alimentació. Durant la dècada de 1960 s'inicia el decaïment de l'àrea com a conseqüència de les noves dinàmiques de localització industrial, derivades, per una part, de les necessitats de la producció a gran escala i, d'altra, de les millores en els sistemes de mobilitat. Ambdues propicien la creació de sòls especialitzats en els corredors i corones metropolitanes, i per tant la deslocalització de la indústria tradicional del centre de la ciutat. Aquest procés s'aguditzava amb les crisis econòmiques dels anys 70 i 80 i suposa la degradació física i econòmica del sector.

La transformació de les zones industrials del Poble Nou s'inicia amb les intervencions realitzades per als Jocs olímpics de 1992 (construcció de la Vila Olímpica i les Rondes, recuperació del litoral) i prossegueix amb les intervencions d'obertura de la Diagonal. Aquesta nova perspectiva obre a finals de la dècada de 1990 un interessant debat sobre el futur de les 200 hectàrees de sòl industrial restant del Poble Nou, amb usos cada vegada més precaris i sotmeses a fortes tensions per forçar la seva transformació per a ús residencial. A diferència de les anteriors actuacions, que van propiciar el canvi d'ús industrial a residencial i una transformació absoluta de les preexistències, amb l'aprovació l'any 2000 de la "Modificació del Pla general metropolità per a la transformació de les àrees industrials del Poble Nou, districte d'activitats 22@" s'aposta de manera decidida i inequívoca per preservar la vocació productiva d'aquest territori. També per una transformació urbana progressiva en el temps que s'ha d'abordar regenerant la zona industrial –tant des de la revaloració del seu entorn arquitectònic com des de la millora de la qualitat del seu espai públic. Aquest canvi, però, no s'ha de produir, per sectors que alteren totalment la forma urbana, sinó de manera equilibrada entre el que es manté i el que es renova, permetent la definició de noves imatges urbanes en un context de continuïtat amb les formes precedents.

PROGRESSIÓ TEMPORAL I ADAPTACIÓ

L'objectiu del Pla és la renovació urbana i econòmica del Poble Nou plantejant un model de ciutat compacta i diversa que, davant un model d'especialització del territori per usos –industrials–, aposta per la mixtura que afavoreix la cohesió social i propicia un desenvolupament urbà i econòmic més equilibrat i sostenible. Les noves activitats econòmiques –intensives en coneixement, generadores de llocs de treball qualificats i més eficients en la utilització de l'espai–, conviuen amb centres d'investigació, formació contínua i transferència tecnològica, així com habitatges, equipaments i comerç, en un entorn d'elevada qualitat, que fa compatible la densitat amb una dotació equilibrada d'espais lliures i equipaments.

Mitjançant un sistema d'incentius que milloren l'aprofitament urbanístic del sector –increment progressiu dels usos i de l'edificabilitat de $2 \text{ m}^2/\text{m}^2$ a $3 \text{ m}^2/\text{m}^2$ –, els processos de renovació urbana contribueixen a la reurbanització de tots els carrers amb la modernització de les infraestructures, la millora de la qualitat i capacitat dels serveis urbans i la nova organització de la mobilitat. Així mateix es generen sòls de cessió gratuïta a la comunitat: inicialment el sòl era 100% privat però, amb la transformació, un 30% es convertirà en públic per crear noves zones verdes, equipaments i habitatges socials. D'aquesta manera, el progressiu canvi dels sòls industrials permet resoldre dèficits històrics del sector i recuperar el dinamisme social i empresarial que històricament ha caracteritzat al Poble Nou.

L'espai públic és l'element de suport de l'estructura urbana i, per tant, un dels eixos bàsics de la configuració de la ciutat. És l'espai de comunicació i de relació, conductor de fluxos tan diversos com la gent, les infraestructures de serveis o el transport, espai de relació entre edificacions, usos i activitats diverses; és a dir, l'espai d'intercanvi. La xarxa de carrers de Cerdà es complementa amb la seqüència d'espais lliures que s'adequa als diferents requeriments d'estructura urbana i d'usos. Així els espais d'escala urbana (Parc del Litoral, Plaça de les Glòries, Parc Central, etc.) s'estenen gradualment cap a les places i passatges de mides menors vinculats a l'edificació, aquests s'entenen com la prolongació de les activitats i, per tant, es converteixen en els veritables espais de relació entre els diferents usuaris.





VISTA DEL POBLE NOU ALS ANYS 20

Dins l'estructura del Poble Nou cal destacar les vies que donen identitat i sentit de lloc a cada sector. La Rambla del Poble Nou juntament amb Marià Aguiló han estat tradicionalment els eixos cívics del barri, que s'han vist complementats amb un eix de ciutat com és la Diagonal. Dins els teixits industrials s'ha considerat important que altres elements viaris reforcin les estructures cíviques de la zona. Sota aquesta premissa s'han considerat els nous eixos de Pere IV, Llacuna, Cristóbal de Moura, Bolívia i Marroc, que donaran identitat i sentit de lloc a cada sector.

Una part de les cessions de sòl es destinen a equipaments públics; les dotacions locals vinculades als residents es complementen amb les vinculades al sistema productiu, que acullen activitats de formació, investigació i divulgació de noves tecnologies. Mitjançant aquest nou concepte d'equipaments 7@ s'afavoreixen les sinergies entre universitats, centres tecnològics, centres d'investigació, activitats productives i habitatges.

S'aposta decididament per la complexitat i la mixtura d'usos mitjançant la convivència dels espais productius i dels equipaments amb les zones residencials (l'habitatge existent es complementa amb habitatge social de nova creació). Afavorint la continuïtat del teixit residencial s'assegura la vitalitat de l'espai públic al llarg de tot el dia.

L'EQUILIBRI ENTRE CONSERVAR, RENOVAR I TRANSFORMAR

L'antic sector industrial del Poble Nou es caracteritzava per la superposició de diferents teixits, irregulars i poc homogenis, conseqüència de l'ocupació del sòl al llarg d'uns 200 anys amb lògiques edificatòries que depenien de les necessitats de producció de les indústries, de la posició de la residència en relació al treball i de la connexió amb la ciutat o les infraestructures.

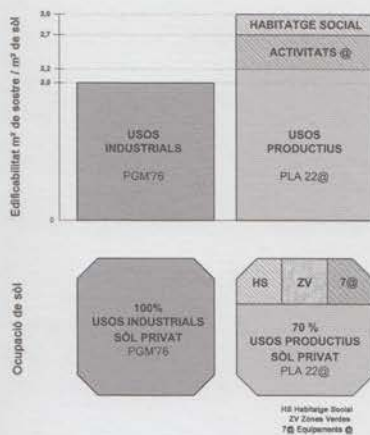


EXEMPLE D'INTERVENCIÓ EN L'ÀREA DE PONENT

El resultat d'aquest procés ha estat la convivència d'una rica diversitat de teixits. Tot i la malla homogeneïtzadora de l'Eixample, el Poble Nou es distingeix clarament per la significativa alternança d'alineacions, traces agrícoles, antics recintes industrials, passatges, edificis de mides, usos i estils diversos que formen uns teixits urbans on la xarxa de Cerdà adquireix matisos ben diferents, tant a les diferents parts del Poble Nou com respecte de la resta de la ciutat.

Amb aquesta realitat complexa com a punt de partida, i a diferència dels plans urbanístics tradicionals, la normativa del planejament general no determina el resultat final de la transformació. És a dir, no estableix una ordenació detallada i precisa del territori sinó que promou una renovació progressiva en el temps (uns vint anys) i adaptada a les preexistències, de forma que els edificis que es mantenen, ja siguin residencials o industrials, s'integrin amb les noves edificacions creant uns teixits funcionalment combinats i formalment complexos, en un entorn de gran valor cultural que combina tradició i innovació, afavorint la continuïtat del procés d'evolució urbana.

Amb l'objectiu de promoure aquesta transformació del territori, equilibrada en la substitució i permanència dels teixits i dels elements representatius del passat industrial del barri, s'estableix un sistema flexible de mecanismes de modificació amb diferents tipus de plans derivats, que s'adaptin a les diferents situacions i requisits i permeten impulsar projectes de diversa magnitud. Aquests poden ser actuacions directes sobre parcel·les o edificis existents, plans sobre l'àmbit d'una illa (promoguts pel sector privat) o els sis plans d'iniciativa pública (àmbits predeterminats) que transformen eixos o àrees estratègiques i que actuen com a referents i condensadors urbans. Aquests àmbits són: Perú-Pere IV, Parc Central, Lluïl·l-Pujades-Llevant, Llacuna, Lluïl·l-Pujades-Ponent i Campus Audiovisual.



ESQUEMA D'EDIFICABILITATS I CESSIÓ DE SÒL



ÀREES D'INTERVENCIÓ DEL PLA 22@

El desenvolupament del Pla mitjançant planejament derivat ha permès adequar la transformació a les característiques reals de cada territori amb un estudi detallat dels teixits, edificacions i usos, i, per tant, ampliar el ventall d'elements a mantenir. Els inicialment previstos al planejament general (edificis patrimonials d'interès, fronts residencials i edificis industrials en alçada) es complementen amb la possibilitat de mantenir parcel·lacions, edificis i, en suma, teixits.

En conclusió, en funció de la situació inicial de cada sector, de la morfologia existent i del grau de consolidació d'edificacions i activitats, s'ha propiciat un ampli abast d'actuacions: des d'aquelles que suposen una transformació important del sector fins altres on el manteniment dels teixits i les edificacions és l'objectiu predominant.

Destaquen actuacions en àmbits amb sòls ja disponibles, sense edificacions preexistents, com el Campus Audiovisual, que provenia del pla que va propiciar l'obertura de la Diagonal el 1998. En aquest cas, l'ordenació respon a la necessitat de dotar a la façana de l'avinguda de la continuïtat edificatòria necessària per reconèixer el caràcter únic de la via, considerant la necessitat de relació amb les edificacions ja projectades a l'entorn, com per exemple la torre Agbar.

En altres sectors, caracteritzats per la presència de grans naus industrials en desús o amb activitats precàries i sense elements específics, com per exemple Lull-Pujades-Llevant o l'Eix Llacuna, les noves actuacions han de donar continuïtat al nou teixit en relació a l'entorn preexistent: les modificacions a l'entorn de la Diagonal en el primer cas, i reforçar l'eix residencial tradicional del centre històric del Poblenou en el segon.

En sectors més consolidats, com Lull-Pujades-Ponent, la idea bàsica ha estat la conservació del teixit existent. S'ha actuat puntualment en parcel·les intersticials amb l'objectiu de mantenir una part molt important de l'edificació i l'estructura parcel·laria existent. Així s'assegura la continuïtat formal i la persistència de les condicions productives i socials de moltes parts, i el vincle de les noves imatges als valors de memòria de la llarga història del sector industrial del Poblenou, amb especial atenció al manteniment i reutilització d'alguns edificis i recintes industrials d'interès tant per a usos privats com per a equipaments públics. Els nous espais lliures potencien les connexions entre els carrers horitzontals i estableixen noves relacions entre els teixits més consolidats i els nous edificis proposats. Aquests espais lliures es recolzen en l'estructura parcel·laria existent, a vegades recuperant antics passatges o reforçant elements arquitectònics d'interès, com les xemeneies o antics edificis industrials.

EL FUTUR

La transformació del Poblenou es troba a l'equador del procés. L'any 2009 es va redactar el document "Resum de l'estudi i conclusions del desenvolupament del Pla 22@" a partir de les reflexions internes, les opinions de diversos col·lectius socials del barri i els estudis elaborats per l'ETSAB i l'Escola d'Arquitectura de La Salle. En ell s'hi plasmaven les problemàtiques detectades per diferents col·lectius, fet que li donava un valor afegit i que deixava palès la complexitat amb la qual cal plantejar qualsevol tema de ciutat.

Les conclusions de l'estudi responien a aspectes molt diferents. Algunes estaven més vinculades a la fase de planejament, com per exemple les següents.



LLULL - PUJADES - PONENT



CAMPUS AUDIOVISUAL 2010

Es constatava manca de habitatges en algunes àrees. El desenvolupament del planejament fins ara ens permet veure que, malgrat ser el Poble Nou un territori equilibrat en el seu conjunt (amb una proporció d'habitatge propera al 50% del conjunt edificat), aquest nivell no es presenta en algunes de les seves parts, fet que dona lloc a sectors amb una important discontinuïtat del teixit residencial.

Es detectava la necessitat de definir àmbits de planejament superiors a l'illa, seguint l'exemple dels plans predeterminats i definint sectors estratègics de planejament públic. Així s'obtidrien peces de cessió públiques de major superfície i es treballaria amb ordenacions de més ampli abast. També es parlava d'establir mecanismes específics que ajudessin a preservar les característiques d'identitat –morfològiques i històriques– d'alguns barris.

Altres aspectes de les conclusions tenen més vinculació amb l'arquitectura i l'espai públic. Vegem-ne alguns exemples.

El Poble Nou és un territori que està plenament marcat per la juxtaposició de diverses capes d'edificacions que representen diferents moments de la història, i resulta en l'actualitat un territori amb una diversitat tipològica notable. Aprenent del passat, cal afegir que la flexibilitat i reversibilitat han de ser uns valors bàsics de les noves edificacions per permetre la constant adaptació de les mateixes a les necessitats futures i, per tant, cal seguir investigant en aquest sentit.

La relació de les plantes baixes amb l'espai públic mostra sovint la màxima expressió de la vitalitat d'una ciutat. L'arquitectura hauria de tenir la màxima cura possible per tal d'assegurar una òptima

relació amb el carrer, que es basés en el reforç mutu i recolzada bàsicament en dos conceptes bàsics: la transparència i la permeabilitat.

Els projectes arquitectònics han de reforçar la contigüitat i les relacions amb l'entorn, així mateix cal que les zones lliures privades es projectin unitàriament amb els espais públics, per tal de donar-hi la coherència que permeti una lectura conjunta de tot l'espai lliure. ●



Más de 10 años de 22@

Maria Rubert, profesora del departament d'Urbanisme de l'ETSAB

1. En los años 90 en el sector industrial Poble Nou convivían fábricas y almacenes con edificios de vivienda diseminados, formando frentes de calles. Los plátanos plantados regularmente en las aceras, y la fisonomía a 45º de algunos edificios en las esquinas nos recordaban que estábamos en un sector del Ensanche, pero muy lejano en sus usos y fisonomía. Porque a diferencia del ensanche central, las 168 has de suelo industrial del distrito estaban lejos y detrás. Es por ello que allí se instalaron actividades industriales de baja densidad en los últimos 50 años, reconocidas y protegidas por el planeamiento urbanístico: “mediana industria” en el Plan Comarcal de 1953 y 22a - en el PGM de 1976. El Poble Nou dibujaba un ensanche distinto al del centro residencial de Barcelona entre Passeig de Sant Joan y Villarroel, compacto y relativamente unitario de alturas y tipologías, pero también distinto al del sector oriental entre el matadero, la cárcel, el hospital, los Toros, y todo el entorno –más sangriento– de plaza de España. Era curioso acercarse a un transportista de la calle Almogàvers y descubrir, erguido entre naves, un edificio entre medianeras de viviendas; no sabíamos si anticipándose a las previsiones de futuro del barrio o por el contrario como un resto arqueológico de un paisaje anterior.

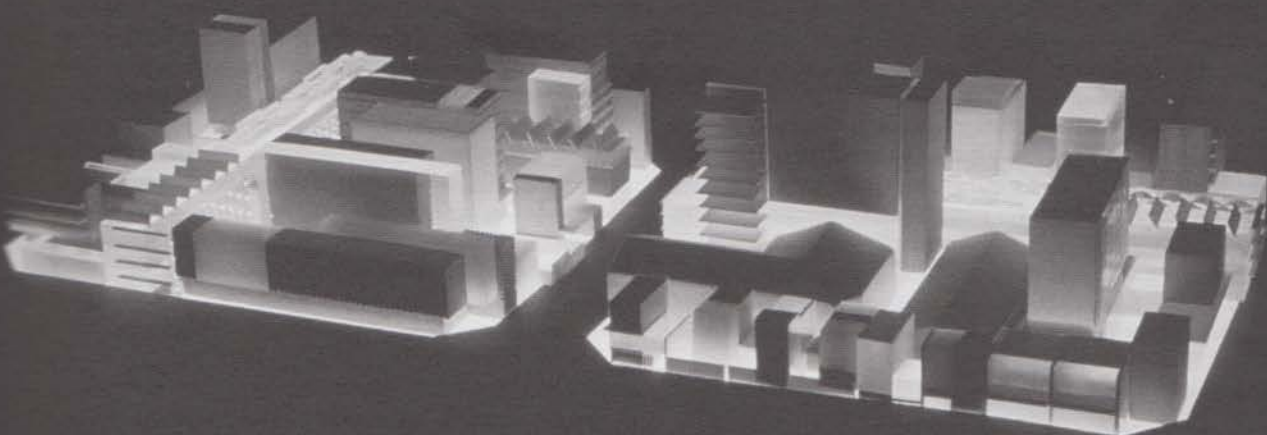
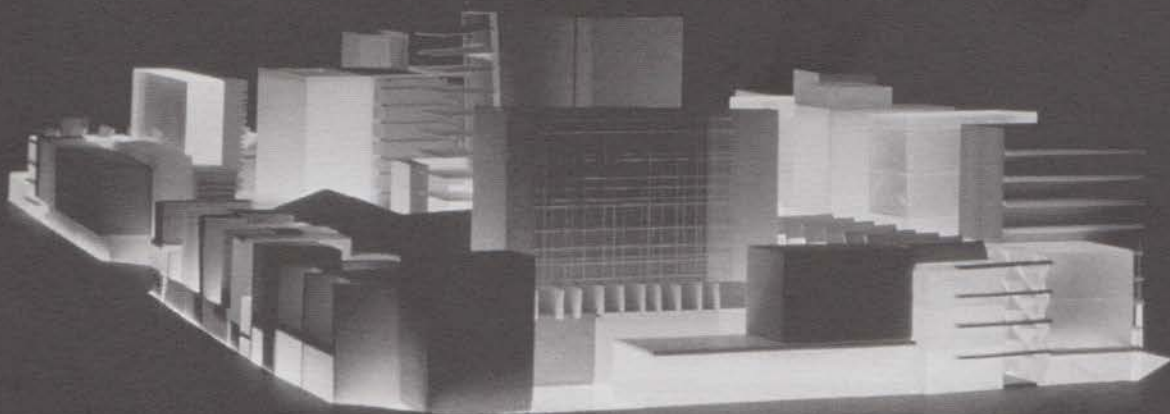
La cuestión que se planteó a finales de los 90, cuando la ciudad aspiraba a continuar el proceso de recuperación del frente litoral hacia el Besòs, era como transformar el uso industrial extensivo de este sector en intensivo. Barcelona podría incorporar e incrementar la edificabilidad, y por lo tanto la densidad de usos y actividades de este sector central, sin implicar nuevo suelo, es decir creciendo hacia dentro. Se trataba de una transformación que además significaba un cambio radical respecto a la emprendida en décadas anteriores, un esfuerzo que pretendía superar la “tabula rasa” que había precedido la construcción del sector litoral. Este proceso concluyó en el planeamiento 22@ que fomentaba la transformación a partir de aumentar la edificabilidad general del sector de 2 a 2,7. Paralelamente se inició un proceso de Consultas y primeras tentativas no vinculantes de *Áreas estratégicas* entre profesionales y arquitectos vinculados a la escuela de Arquitectura, que más tarde se amplió a arquitectos más mediáticos convocados para dar publicidad y atractivo a las propuestas.

2. Poble Nou está todavía lejos de la Barcelona Central porque a este sector las calles del ensanche nunca llegaron del todo. Las trazas primeras que fragmentan las marismas donde se secaban los tejidos de indianas y que detectamos en la cartografía son dos diagonales: La recta implacable de la carretera de Francia, hoy Pere IV, y los dos trazas de los primeros ferrocarriles el de Mataró, y el de Granollers. Unas potentes infraestructuras que cortan el llano agrícola y se cruzan con el orden vertical del asentamiento humano entorno al eje del camino que enlaza Camp de l'Arpa, el Clot, Llacuna, y Poble Nou- Icaria. Sin embargo las calles del Ensanche no tienen la continuidad regular e implacable cada 133m como en los sectores más activos.

Hoy el Poble Nou sigue apartado de la Barcelona comercial y residencial. Una lejanía ampliada y acentuada por su baja conectividad en transporte público (a), porque la continuidad de sus calles se ve interrumpida por una barrera en forma de plaza-Glorias (b) y por una zanja en forma de calle-Gran Via (c)

a. A pesar de disponer de una línea de Metro, la 4, todas las estaciones que sirven el Poble Nou tienen un nivel de accesibilidad al conjunto de la red bajo, muy inferior a lo que correspondería si tenemos en cuenta su posición topológica respecto a la metrópolis (conectividad más baja que el centro de Hospitalet respecto al centro de BCN por ejemplo). Aprovechar la oportunidad que representan esas manzanas en posición tan central comportaría mejorar esas condiciones. Eso no significa necesariamente planificar una nueva línea (necesaria pero difícil de plantear actualmente) pero sí medidas de conexión interna del sistema (enlazar la línea 3 y 4 por ejemplo) que mejore la integración de la línea existente y por lo tanto la accesibilidad del sector.

b. El vacío de los espacios entorno al tambor de Glorias, y la discontinuidad topográfica que provocan los túneles del tren, a la altura de Marina con Aragó provoca un quiebre físico infranqueable. El resultado es un espacio de transición con edificios nuevos que se han ido colocando pactando vistas y alturas,





pero no alineados, lo que aumenta la sensación de distancia real. En ese contexto los restos del centro suburbano del Clot entorno a la oscurísima y íntensa Estación en la intersección con Meridiana, permiten recuperar cierta continuidad visual y humana. Paradójicamente algunos de los espacios domésticos que surgen de manera fortuita en los Encantes –un huerto entre rejas o los almacenes de muebles viejos– son los lugares más urbanos, con más continuidad y actividad, en este espacio de incertidumbre.

c-La Gran Via, representa un corte radical al elevarse en el Tambor del cruce con Meridiana y continuar deprimida a partir de Glorias. Su diseño siguiendo el loado esquema 3x3 del Plan Macia se demuestra ineficiente para la movilidad moderna basada en la coexistencia de múltiples modos y velocidades. La avenida que fija el orden geográfico del plano de Ensanche, se construye aquí como una barrera pensando en el coche, en el peatón, pero nunca en una ciudad más compleja y mezclada, también en sus circulaciones. Es en definitiva una solución peor, más antiurbana y antipática, que la solución tradicional de calle y acera a nivel del tramo central con semáforos cada 133m y por donde circulan prácticamente los mismos coches.

En el año 1999, en el marco de la *Consulta de ideas sobre operaciones estratégicas y ejes de nueva actividad en el Poble Nou*¹, se plantearon diversas propuestas que aspiraban a dar criterios generalizables al conjunto de manzanas industriales. Algunas de las cuestiones que planteábamos, hace más de 10 años con J. Parcercisa

¹ PARCERISA, Josep, RUBERT, Maria, Reflexions entorn de la Consulta POBLE NOU. AREA ESTRATEGICA PERU-PERE IV. LLEVANT, Ajuntament de Barcelona, diciembre 1999

para el *área de Levante* me parecen todavía interesantes y vigentes. Nuestra propuesta se basaba en dos principios básicos muy simples: apostar por la continuidad generalizada de las calles de la pauta del Ensanche Cerda con el sector central y concretar la aplicación del incremento de edificabilidad que proponía la reforma, sobre cada parcela individualmente. Básicamente un a propuesta contraria a la regulación vía “volumetría específica”, que buscaba evitar la implacable tendencia a la “concentración parcelaria” y a favor de una “ordenanza basada en una edificabilidad fija pero de aplicación libre” que devolviera a la arquitectura la oportunidad de ingeniar soluciones distintas para distintas condiciones urbanísticas. Desde el punto de vista técnico esto significaba apostar por las reglas consuetudinarias sobre la medianería, evitar edificios en alturas abusivas y confiar en el buen sentido de los arquitectos en la resolución de programas concretos sobre parcelas concretas con vecinos concretos; principios suficientes para crear un paisaje diverso, denso y a la vez respetuoso con el orden general. La propuesta quería demostrar que la diversidad de operadores actuando con relativa independencia y diacronía, la variedad de medidas y escales de intervención, de los programas y de las soluciones arquitectónicas era la mejor respuesta a una ciudad confortable en la variedad y el contraste.

Actualmente las iniciativas y necesidades en este sector son más acordes con aquella estrategia más fragmentada. Por ello nos parecen interesantes las propuestas que plantean en 2010 los estudiantes de la Universidad de Winterthur, desde una visión lejana y probablemente simplificada de la realidad, pero cuya intuición persigue una transformación a partir de insertar edificios de pequeña escala en cada manzana, con la actitud del dentista ante una endodoncia y una nueva pieza que conviene encajar.



CORRECCIÓ A ZURIC DELS PROJECTES DELS ESTUDIANTS SOBRE EL 22@

3. Y precisamente porque la transformación esta abierta a futuras iniciativas nos sigue interesando actualmente. Además la transformación y densificación de un barrio central, como el Poble Nou industrial en Barcelona, es un tema de actualidad para muchas ciudades del mundo. Diez años de políticas sobre el sector permiten hacer un cierto balance. Comprobamos que en el proceso de implantación se ha ido adaptando y se han considerado progresivamente valores patrimoniales y criterios ambientales que parecían irrelevantes en un primer momento. El esfuerzo por adaptar a las condiciones y criterios urbanísticos cambiantes es lo más interesante de un plan que tenía entre otros objetivos apostar por la implantación de empresas vinculadas al sector tecnológico, de ahí lo del @, el progreso económico de la ciudad.

En el futuro sabremos si el proceso ha favorecido realmente la instalación de un centro tecnológico emergente o si hemos facilitado la disolución de un tejido industrial que no ha sido substituido. Porque actualmente no sabemos si para el futuro de nuestra economía es más relevante una empresa que distribuya software o un excelente herrero o barnizador. Las naves y edificios precarios de Poble Nou albergaban numerosos talleres, empresas pequeñas y oficios menores. Y nos asaltan algunas preguntas: ¿es interesante y económicamente viable una cultura urbana que fomente exclusivamente la tecnología y actividades de gestión relegando la capacidad creativa que conlleva cualquier actividad industrial o artesana? ¿Es interesante fomentar una ciudad que externaliza la producción? ¿Es lógico segregar actividades a sectores especializados como si todavía tratáramos con industrias peligrosas y contaminantes? No es más interesante, cómoda y viable una ciudad donde las actividades productivas se mezclen con las de servicio? ¿Qué interés o lógica tiene mandar al carpintero o el taller de ar-

tes graficas a un polígono industrial? A menudo el tejido industrial es sensible a estos cambios forzados y, como en Can Batlló, en el traslado pueden perderse demasiados esfuerzos, demasiadas empresas. Pero eso es otra cuestión. Los efectos que el planeamiento ha comportado en estos ámbitos quedan para el estudio de futuros investigadores.

En el caso del 22@ la persistente presión vecinal, desde Can Ricard o la Escocesa, sirvieron para modificar sustancialmente un proceso de substitución física y humana implacable. Pero la tenacidad y flexibilidad del equipo humano que ha liderado esa transformación desde las oficinas municipales del 22@ no es ajeno a ese viraje hacia soluciones más atentas a la vida de este sector. En cualquier caso los equilibrios que se han realizado en estos 10 años de aplicación del planeamiento han permitido parar el derribo de muchos edificios y naves de interés y se ha fomentado la diversidad en las actividades de nueva implantación. Hoy queda pendiente recuperar la continuidad de la geometría básica de la diagonal Pere IV, mejorar la conectividad que reclaman las actividades recién instaladas en el distrito y apostar de nuevo por una intervención más fragmentada de los proyectos que deje más libertad y fomente la diversidad de usos y de operadores.

En el 22@ se ha fomentado la continuidad de calles, han aparecido edificios y actividades clave para Barcelona. Se trata probablemente del esfuerzo continuado más interesante de transformación urbanística que necesariamente ha ido adaptándose a los criterios y requerimientos variables. Continuará. ●